

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 6 kwietnia 2017 r.

Poz. 2999

UCHWAŁA NR XXIX/258/17 RADY MIEJSKIEJ TURKU

z dnia 30 marca 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Miejskiej Turek na lata 2017 – 2020”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U.z 2016 r., poz. 446 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.) Rada Miejska Turku uchwala, co następuje

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami dla Gminy Miejskiej Turek na lata 2017-2020”, zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

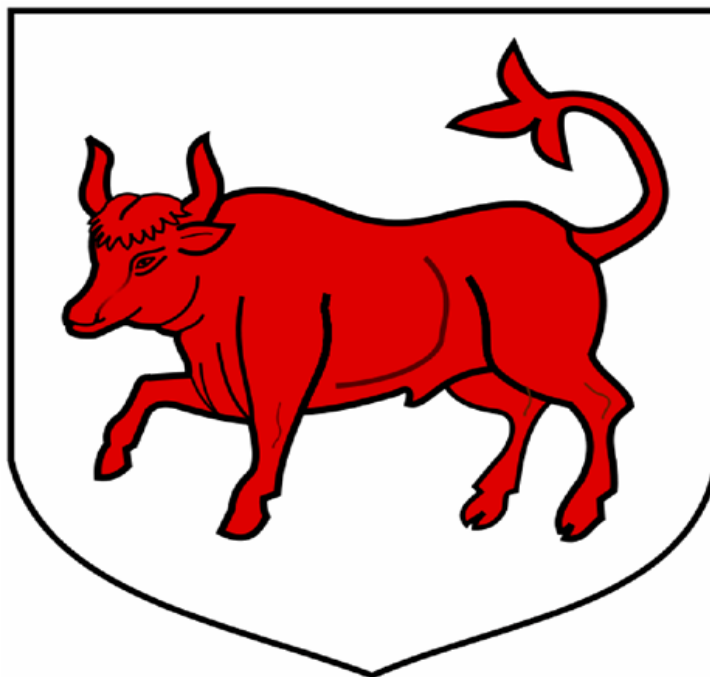
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Turku.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej Turku
(-) Dariusz Jasak

Załącznik nr 1
do Uchwały Nr XXIX/258/17
Rady Miejskiej Turku
z dnia 30 marca 2017 roku

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY MIEJSKIEJ TUREK
NA LATA 2017 - 2020**

TUREK 2016

SPIS TREŚCI

	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	7
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	7
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	9
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	13
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	13
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	14
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020	14
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	16
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	16
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	18
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	21
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	22
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	22
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	25
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	32
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	33
6.5. Zabytki archeologiczne.....	35
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	35
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	36
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją	

i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	36
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	39
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	41
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	41
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	43
7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	47
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	48
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	52
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	54
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	54
10.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	54
10.3. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	54
10.4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	56
10.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	58
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	58
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	59
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	60

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy miejskiej Turek na lata 2017-2020* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejsca historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina miejska Turek położona jest we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w odległości ok. 128 km od jego stolicy, Poznania, w środkowej części powiatu tureckiego. Miasto Turek, jako samodzielna gmina miejska, jest jednocześnie siedzibą władz miejskich, gminnych i powiatowych, pełniąc rolę głównego ośrodka administracyjno-gospodarczego powiatu tureckiego. W latach 1975 -1998 miasto Turek należało administracyjnie do województwa konińskiego.

Powierzchnia gminy wynosi 16,16 km², co stanowi 1,74 % powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują ok. 43 % powierzchni gminy, tylko 0,6 % powierzchni stanowią tereny leśne (wskaźnik lesistości gminy jest bardzo niski w stosunku do średniej - 24,8 % - dla powiatu), które obejmują głównie południowo-zachodnie obrzeża miasta oraz północną część stanowiącą południową granicę zasięgu *Złotogórskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu*.

Gminę zamieszkują na stałe 28002 osoby (wg danych z 2015 r.). Gęstość zaludnienia wynosi 1727 M/km². Strukturę osadniczą tworzy miasto, którego tereny sąsiadują z okalającą je ze wszystkich stron gminą wiejską Turek.

Miasto Turek leży na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych

o znaczeniu krajowym: DK nr 72 relacji Poznań - Łódź i DK nr 83 Turek - Sieradz, również wojewódzkim - droga nr 470 Turek - Kalisz. Przez teren miasta przebiegają drogi gminne o długości ok. 32 km i powiatowe: Turek - Władysławów oraz Szadów Pański – Olszówka, wiedzie też linia dawnej kolejki wąskotorowej Opatówek – Kalisz - Zbiersk – Turek, której torowisko częściowo zlikwidowano. W bliskim sąsiedztwie - od północnej strony – znajduje się autostrada A2 będącą częścią międzynarodowego korytarza transportowego E-30.

Według podziału fizyczno-geograficznego Jerzego Kondrackiego, gmina położona jest w granicach makroregionu Nizina Południowowielkopolska, w centralnej części mezoregionu Wysoczyzna Turecka, na wysokości 107 - 139 m n. p. m. Rzeźba terenu została ukształtowana w czasie zlodowacenia środkowopolskiego, a deniwelacje pomiędzy głównymi jednostkami morfologicznymi – wysoczyznami morenowymi na południowo-zachodnich obrzeżach miasta i terasami w środkowo-wschodniej części - sięgają 30 m. Pod względem morfometrycznym dominującym typem rzeźby jest teren równinny, który przecina równoleżnikowo Pradolina Warszawsko-Berlińska. Budowę geologiczną terenu ukształtowały utwory czwarto- i trzeciorzędu. Gmina leży w środkowym dorzeczu Warty, w obszarze jej lewobrzeżnego dopływu - rzeki Kiełbaski z dopływami Strumień Folusz i Strumień Zdrojka przepływającymi przez teren miasta.

Ślady osadnictwa pradziejowego na terenie gminy sięgają mezolitu. Wzrost osadnictwa nastąpił w okresie wczesnośredniowiecznym. Na początku XII w. Turek był znaną z dokumentów tego czasu (Bulla papieża Innocentego II z 1136 r.) miejscowością wchodzącą w skład dóbr arcybiskupstwa gnieźnieńskiego i stanowiącą „stolicę” całego klucza zwanego turkowskim, wyodrębnionego z klucza uniejowskiego. Do XIII w. podlegał wpływom kasztelanii w Spicymierzu. Od XII do XIV w. Turek rozwijał się na styku wczesnośredniowiecznych i średniowiecznych szlaków handlowych. 25.04.1341 r. arcybiskup gnieźnieński Janisław nadał adwokatowi uniejowskiemu Janowi, zwanemu „Pruthenus”, przywilej donacyjny wójtostwa turkowskiego. Narodziło się wówczas miasto „Thurek” na prawie niemieckim. W roku 1357 Kazimierz Wielki potwierdził zwierzchnictwo arcybiskupów gnieźnieńskich nad miastem *civitas Turek*. Pozostało ono własnością arcybiskupów aż do 1796 r. W 1420 r. prymas Mikołaj Trąba nadał miastu przywilej targów i jarmarków. W 1574 r. arcybiskup Uchański nadał przywileje tutejszym cechom rzemieślniczym. W 1636

roku Turek został niemal doszczętnie zniszczony przez pożar, po którym w 1637 roku arcybiskup Jan Wężyk odtworzył dawne przywileje i ustanowił przepisy dotyczące wyboru władz miejskich. W 1793 r. tereny Turku i obecnego powiatu tureckiego dostały się pod panowanie pruskie. W 1796 r. dobra arcybiskupie zostały skonfiskowane i Turek stał się miastem rządowym. Od 1806 r. do 1815 r. tereny te znalazły się w Księstwie Warszawskim. Po kongresie wiedeńskim Turek wszedł w skład Królestwa Polskiego pod zaborem rosyjskim. W 1824 r. przeprowadzono regulację miasta. Od 1826 r. place miejskie zaczęto sprzedawać na prawie wieczystej dzierżawy głównie kolonistom, tkaczom czeskim i niemieckim. Ich sprowadzenie zapoczątkowało rozwój gospodarczy i urbanistyczny miasta. W 2 poł. XIX w. w Turku czynnych było ponad 200 warsztatów rzemieślniczych i 360 zakładów tkackich zatrudniających 1500 tkaczy. W wyniku nowego podziału administracyjnego w 1867 r. Turek stał się stolicą utworzonego powiatu tureckiego w guberni kaliskiej.

Miasto się rozwijało i rozbudowywało, podejmowano wiele inicjatyw społeczno - kulturalnych. W 1874 r. założono OSP, w 1875 r. szpital św. Pawła, od 1883 r. działał teatr amatorski, a od 1891 r. orkiestra dęta. Do 1939 r. wybudowano w Turku siedem szkół elementarnych i wiele innych gmachów użyteczności publicznej. W czasie I wojny światowej omawiane tereny znalazły się pod okupacją cesarskich Niemiec. W 1918 r. mieszkańcy Turku i okolic czynnie wsparli Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 r. oraz front wschodni, włączając się w proces odbudowy państwowości polskiej. W okresie międzywojennym Turek nadal był miastem włóknarzy. W czasie II wojny światowej Turek i okolice włączono do Rzeszy jako tzw. Okręg Warthegau, traktowany jako teren kolonizacji niemieckiej z Besarabii i Wołynia. Podczas hitlerowskiej okupacji szerzyły się aresztowania, masowe egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia, dokonano eksterminacji ludności żydowskiej. Po wyzwoleniu przez wojska radzieckie w styczniu 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych. W okresie powojennym tradycje tkackie utrzymano i rozwijano, ich głównym spadkobiercą były Zakłady Przemysłu Jedwabniczego „Miranda”, powstałe w 1951 r. Ogromne znaczenie dla miasta miało odkrycie w okolicy złóż węgla brunatnego. W 1959 r. na wschód od Turku we wsi Warenka rozpoczęto budowę kopalni, a w 1960 r. koło Korytkowa budowę elektrowni „Adamów”, które były czynnikiem sprawczym zachodzących tutaj przemian społeczno-gospodarczych. Turek, niegdyś miasto o charakterze rolniczo – rzemieślniczym, zaczęło pełnić rolę ośrodka przemysłowego, drugiego

pod względem wielkości i znaczenia w Konińskim Zagłębiu Węgla Brunatnego.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy miejskiej Turek na lata 2017-2020* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz.

446).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust. 1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2),
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach

określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),

- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1),
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,

- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi

pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktmami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r., poz. 199)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na

samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 782)

Ustawa określa (w art. 13), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa (za wyjątkiem nieruchomości będących we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych). W myśl art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2016 r., poz. 290)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robot budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony

i opieki nad zabytkami,

- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa

w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych

przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji

w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W rozdz. 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi

na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelnii i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W rozdz. 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2013-2016 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/763/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 28 października 2013 r.

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych,

finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

UKŁAD URBANISTYCZNY, 1341 – XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-383/125 z 10.06.1985 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA,
pl. Sienkiewicza, mur., 1904-1913 r.

Rejestr zabytków Nr A-209/1154 z 6.06.1970

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKO – AUGSBURSKIEGO, ul. 3 Maja:

a. kościół, mur., 1849-1857 r.,

Rejestr zabytków Nr A-152/783 z 29.11.1969 r.

b. pastorówka, mur. 1867 r.

Rejestr zabytków Nr A-157/826 z 11.02.1970 r.

CMENTARZ EWANGELICKO – AUGSBURSKI, ul. Chopina, ok. 1850 r.

Rejestr zabytków Nr A-475/216 z 20.07.1992 r.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, ul. W. Lutostawskiego, 1832 r.

Rejestr zabytków Nr A-464/205 z 11.09.1991r.

CMENTARZ CHOLERYCZNY, ul. J. Kaczmarskiego, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 20/Wlkp/A z 10.02.2000 r.

PARK DWORSKI, poł. XIX w., ul. Górnicza (d. Korytków):

Rejestr zabytków Nr A-468/209 z 7.02.1992 r.

ZESPÓŁ DWORSKI, ul. Konińska:

a. dwór, mur., 2 poł. XIX, odbud. 1953-1956 r.,

Rejestr zabytków Nr A-461/202 z 20.08.1991 r.

b. park, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków Nr A-461/202 z 20.08.1991 r.

ul. Kaliska

DOM TKACZA NR 26, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-174/1117 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 34, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-175/1118 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 38, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-176/1119 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 39, mur., 1 poł. XIX,

Rejestr zabytków Nr A-232/1625 z 8.09.1974 r.

DOM TKACZA NR 40, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-177/1120 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 41, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-208/1151 z 19.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 43, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-178/1121 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 44, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-233/1626 z 19.09.1974

DOM TKACZA NR 45, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-179/1122 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 46, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-180/1123 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 48, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-181/1124 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 49, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-234/1627 z 19.09.1974 r.

DOM TKACZA NR 51, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-182/1125 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 53, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-183/1126 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 55, (wpisany do rejestru zabytków jako nr 59), mur.,
1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-184/1127 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 57, (wpisany do rejestru zabytków jako nr 61), mur.,
1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-235/1628 z 19.09.1974 r.

u l. Ż e r o m s k i e g o

DOM TKACZA NR 5, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-230/1623 z 18.09.1974 r.

DOM TKACZA NR 9, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-229/1622 z 18.09.1974 r.

DOM TKACZA NR 10, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-185/1128 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 12, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków Nr A-186/1129 z 18.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 13, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-187/1130 z 18.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 14, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-188/1131 z 18.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 16, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-189/1132 z 18.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 19, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-191/1134 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 20, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-228/1621 z 18.09.1974 r.
DOM TKACZA NR 22, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-192/1135 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 23, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-193/1136 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 24, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-194/1137 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 25, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-195/1138 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 27, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-231/1624 z 18.09.1974 r.
DOM TKACZA NR 28, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-196/1139 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 30, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-197/1140 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 31, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-198/1141 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 33, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-199/1142 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 35, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-200/1143 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 36, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-201/1144 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 38, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-202/1145 z 19.05.1970 r.
DOM TKACZA NR 39, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-203/1146 z 19.06.1970 r.
DOM TKACZA NR 40, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-204/1147 z 19.05. 1970 r.

DOM TKACZA NR 42, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-205/1148 z 19.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 44, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A- 206/1149 z 19.05.1970 r.

DOM TKACZA NR 46, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-207/1150 z 19.05.1970 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

UKŁAD URBANISTYCZNY, 1341 - XIX,

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSA,

pl. Sienkiewicza:

a. kościół , mur., 1904-1913,

b. plebania, mur., pocz. XX,

c. organistówka, mur., poł. XIX.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ul. 3 Maja:

a. kościół, mur., 1849-1857,

b. pastorówka, mur., 1867,

c. ogrodzenie z bramą, mur.-żel., 2 poł. XIX.

KAPLICZKA, ul. Kaliska, mur., 1 ćw. XX.

KAPLICZKA, ul. 3 Maja, mur., 1 ćw. XX.

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO, ul. Chopina:

a. cmentarz wschodni, 2 poł. XIX,

b. ogrodzenie z bramą cmentarza wschodniego, mur., l. 70 XIX,

c. cmentarz zachodni, pocz. XX,

d. ogrodzenie z bramą cmentarza zachodniego, mur., pocz. XX.

ZESPÓŁ CMENTARZA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO, ul. Chopina:

a. cmentarz, ok. 1850,

b. dom grabarza, mur., 2 poł. XIX,

c. ogrodzenie z bramą, mur., ok. 1850.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, ul. W. Lutosławskiego, 1832.

CMENTARZ CHOLERYCZNY, ul. J. Kaczmarskiego, 1 poł. XIX.

ZESPÓŁ RATUSZA, pl. Wojska Polskiego

a. ratusz, ob. muzeum, mur., 1872-1876,

b. oficyna, mur., 2 poł. XIX.

SZKOŁA, ul. 3 Maja, mur., 1 ćw. XX.
BANK, pl. Sienkiewicza, mur., 1 ćw. XX.
PARK MIEJSKI im. Żerminy Składkowskiej, 1937-1938.
PARK DWORSKI, poł. XIX, ul. Górnicza (d. Korytków)
ZESPÓŁ DWORSKI, ul. Konińska:
a. dwór, mur., 2 poł. XIX, odbud. 1953-1956,
b. park, 2 poł. XIX,
c. stodoła, mur., pocz. XX.
ul. Chopina
DOM NR 25, mur., 1940.
DOM NR 30, mur., k. XIX.
ul. Dobrska
DOM NR 1, mur., ok. poł. XIX.
DOM NR 3, mur, 2 ćw. XIX.
DOM NR 5, mur., 2 ćw. XIX.
DOM NR 6, mur., 1 ćw. XX.
DOM NR 9, mur., 2 ćw. XIX.
DOM NR 11, 2 ćw. XIX.
DOM NR 12, mur., 2 ćw. XIX.
DOM NR 13, mur., ok. poł. XIX.
DOM NR 14, mur., 2 ćw. XIX.
DOM NR 15, mur., 2 ćw. XIX.
DOM NR 16, mur., 2 ćw. XIX.
ZESPÓŁ DOMU NR 22:
a. dom, mur., k. XIX,
b. budynek inwentarski, mur., k. XIX.
MŁYN nr 23, mur., pocz. XX.
ul. Gorzelniana
DOM NR 2, mur., 1 ćw. XX.
DOM NR 8, mur., pocz. XX.
ul. Kaliska
DOM NR 1, mur., XIX/XX.
DOM NR 2, mur., k. XIX.
DOM NR 3, mur., XIX/XX.
DOM NR 4, mur., poł. XIX.
DOM NR 5, mur., k. XIX.

DOM NR 6, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 7, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 8, mur., ok. poł. XIX.
DOM NR 9, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 10, mur., ok. poł. XIX.
DOM NR 11, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 12, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 13, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 16, mur. 1 poł. XIX.
DOM NR 17, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 18, mur., 1828.
DOM NR 19, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 22, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 23, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 24, mur., 2 ćw. XIX.
DOM TKACZA NR 26, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 27, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 28, mur., 2 poł. XIX.
DOM NR 29, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 30, mur., 2 poł. XIX.
DOM NR 33, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 34, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 36, mur., pocz. XX.
DOM TKACZA NR 38, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 39, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 40, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 41, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 43, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 44, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 45, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 46, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 48, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 49, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 50, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 51, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 52, mur., k. XIX.

DOM TKACZA NR 53, mur., 1 poł. XIX.

DOM TKACZA NR 55, mur., 1 poł. XIX.

DOM TKACZA NR 57, mur., 1 poł. XIX.

ul. Kączkowskiego

DOM NR 3, mur., 1942.

DOM NR 10, mur., XIX/XX.

DOM NR 18, mur., 1942.

ul. Kolska

DOM NR 1, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 2, mur., 1 poł. XX.

DOM NR 3, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 5, mur., 2 ćw. XIX.

DOM NR 6, mur., XIX/XX.

DOM NR 7, mur., k. XIX.

DOM NR 8, mur., XIX/XX.

DOM NR 9, mur., XIX/XX.

DOM NR 10, mur., XIX/XX.

DOM NR 11, mur., XIX/XX.

DOM NR 12, mur., XIX/XX.

DOM NR 13, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 14, mur., XIX/XX.

DOM NR 16, mur., pocz. XX.

DOM NR 17, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 18, mur., pocz. XX.

DOM NR 20, mur., pocz. XX.

DOM NR 21, mur., k. XIX.

DOM NR 22, mur., XIX/XX.

DOM NR 24, mur., XIX/ XX.

DOM NR 25, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 26, mur., XIX/XX.

DOM NR 27, mur., XIX/ XX.

DOM NR 31, mur., k. XIX.

DOM NR 33, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 35, mur., l. 20 XX.

DOM NR 37, mur., XIX/ XX.

ul. Kolska Szosa

DOM NR 1, mur., pocz. XX.

ul. Kościuszki

DOM NR 1, mur., l. 30 XX.

DOM NR 3, mur., pocz. XX.

DOM NR 9, mur., pocz. XX.

DOM NR 11, mur., pocz. XX.

ul. 3 Maja

DOM NR 1, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 3, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 5, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 7, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 9, mur., 2 ćw. XIX.

DOM NR 10, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 11, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 12, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 13, mur., 1933.

DOM NR 15, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 17, mur., l. 30 XX.

DOM NR 19, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 21, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 22, mur., 2 ćw. XIX.

DOM NR 23, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 24, mur., poł. XIX.

DOM NR 25, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 27, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 28, mur., 3 ćw. XIX.

ul. Mickiewicza

DOM NR 6, mur., 3 ćw. XIX.

DOM NR 11, mur., pocz. XX.

ul. Ogrodowa

DOM NR 7, mur., 3 ćw. XIX.

DOM NR 17, mur.-szach. 1 ćw. XIX.

pl. Sienkiewicza

DOM NR 1, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 3, mur., l. 30 XX.

DOM NR 10, mur., 3 ćw. XIX.

DOM NR 11, mur., k. XIX.

ZESPÓŁ DOMU NR 12:

a. dom, mur., poł. XIX,

b. brama, mur., k. XIX.

DOM NR 12 a, mur., 2 ćw. XIX.

DOM NR 13, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 15, mur., XIX/XX.

DOM NR 16, mur., poł. XIX.

DOM NR 17, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 18, mur., poł. XIX.

DOM NR 19, mur., 1 ćw. XX.

ul. Sławoja-Składkowskiego

DOM NR 3, mur., 1940.

DOM NR 5, mur., 1940.

DOM NR 6, mur., 1940.

DOM NR 8, mur., 1940.

DOM NR 10, mur., 1940.

ul. Szeroka

DOM NR 1, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 3, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 4, mur., XIX/XX.

DOM NR 5, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 8, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 9, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 10, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 12, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 13, mur., k. XIX.

DOM NR 14, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 15, mur., 1893.

DOM NR 16, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 18, mur., XIX/XX.

ul. Szkolna

SPICHLERZ, nr 2, mur., XIX/XX.

DOM NR 4, mur., pocz. XX.

DOM NR 6, mur., 2 poł. XIX.

ul. Uniejowska

DOM NR 3, mur., XIX/XX.

DOM NR 7, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 10/12, mur., 1 ćw. XX.

DOM NR 20, mur.-drewn., k. XIX.

DOM NR 24, mur., k. XIX.

pl. Wojska Polskiego

DOM NR 2, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 3, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 4, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 5, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 6, mur., 1 poł. XX.

DOM NR 8, mur., 1884.

DOM NR 9, mur., 1 poł. XIX, rozbud. 4 ćw. XIX.

DOM NR 10, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 11, mur., 1876.

DOM NR 12, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 13, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 14, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 15, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 16, mur., 1861.

DOM NR 17, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 18, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 19, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 20, mur., 2 poł. XIX.

DOM NR 21, mur., 2 poł. XIX.

ul. Żeromskiego

DOM TKACZA NR 5, mur. 1 poł. XIX.

DOM NR 7, mur., 1 poł. XIX.

DOM NR 8, mur., 1 ćw. XX.

DOM TKACZA NR 9, mur., 1 poł. XIX.

DOM TKACZA NR 10, mur., 1 poł. XIX.

DOM NR 11, mur., 1 poł. XIX.

DOM TKACZA NR 12, mur., 1 poł. XIX.

DOM TKACZA NR 13, mur., 1 poł. XIX.

DOM TKACZA NR 14, mur., 1 poł. XIX,

DOM NR 15, mur., k. XIX.

DOM TKACZA NR 16, mur., 1 poł. XIX.
DOM NR 17, mur., k. XIX.
DOM TKACZA NR 9, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 20, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 22, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 23, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 24, mur., 1 poł. XIX,
DOM TKACZA NR 25, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 26, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 27, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 28, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 29, mur., 1 poł. XIX.
ZESPÓŁ DOMU TKACZA NR 30:
a. dom, mur., 1 poł. XIX.
b. oficyna, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 31, mur., 1 poł. XIX,
DOM TKACZA NR 33, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 35, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 36, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 38, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 39, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 40, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 42, mur., 1 poł. XIX,
DOM TKACZA NR 44, mur., 1 poł. XIX.
DOM TKACZA NR 46, mur., 1 poł. XIX.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Turku do rejestru zabytków wpisane są dwa zespoły obiektów ruchomych oraz jeden obiekt pojedynczy:

1. Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr *B-125/71* na podstawie decyzji z dnia 14 grudnia 1998 r. (65 pozycji). W skład wyposażenia i wystroju wchodzi m.in. neogotyckie - ołtarz główny i ołtarze boczne z l. 20 XX w. z obrazami i rzeźbami, ambona, konfesjonały, witraże z lat 1934-1939 wg projektu Józefa Mehoffera, stalle, naczynia liturgiczne, obrazy Stacji Drogi Krzyżowej i polichromia autorstwa Józefa Mehoffera. Utrzymane w stanie dobrym

i dostatecznym. Od roku 2003 prowadzone są prace konserwatorsko - restauratorskie polichromii kościoła. Zrealizowane dotąd prace to: polichromia sklepienia prezbiterium oraz malowidło „Chrystus Pantokrator” na ścianie wschodniej prezbiterium, malowidła na ścianach bocznych prezbiterium - „Chrystus Dobry Pasterz”, „Chrystus i Oblubienice”, „Chrystus Ogrodnik”, „Spotkanie w Drodze do Emaus”, polichromia buforów z przedstawieniami św. Jana i św. Mateusza wraz z filarem oraz św. Łukasza i św. Marka z filarem, a także polichromie sklepienia transeptu i nawy głównej przy filarze. W latach 2011-2013 poddano konserwacji 14 obrazów Stacji Drogi Krzyżowej. W 2012 r. wykonano konserwację ołtarza głównego, trwają prace przy konserwacji ołtarza bocznego p.w. św. Józefa.

2. Wyposażenie kościoła ewangelickiego, kancelarii i plebanii wpisano do rejestru zabytków pod nr *B-95/41* na podstawie decyzji z dnia 29 listopada 1993 roku (22 pozycje). W skład wyposażenia wchodzi m.in. neoklasycystyczny ołtarz główny, ambona, chrzcielnica z poł. XIX w., lichtarze, wazy, zachowane w stanie dostatecznym. Interwencji konserwatorskiej wymagają główne drzwi wejściowe do kościoła.

3. Zegar na wieży ratusza wykonany w l. 70 XIX. Wpisany do rejestru zabytków pod nr *B-123/69* na podstawie decyzji z dnia 16 listopada 1998 r. Obiekt po konserwacji, sprawny.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3 pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cytowana Ustawa przewiduje ochronę, poprzez wpis do rejestru zabytków, cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem *A-383/125* na podstawie decyzji z dnia 10 czerwca 1985 r. wpisany został historyczny układ urbanistyczny miasta Turku. Teren ukształtowany w XIV wieku z elementami rozwiniętymi w wieku XIX.

Miasto lokowane na prawie niemieckim w XIV wieku (1341 r.). W rozplanowaniu miasta centrum stanowi czworoboczny rynek, z narożników

którego wychodzą ulice w kierunkach: północnym do Władysławowa, wschodnim na Koło, zachodnim na Kalisz i południowym w kierunku Uniejowa, wzdłuż południowo - wschodniego bloku przyrynkowego zajętego przez kościół. Ulice nie mają przedłużenia wzdłuż pierzei rynekowych, wraz z placem tworzą formę „wiatraka”.

W 1 ćw. XIX w. szeroko zakrojona akcja rządu dotycząca regulacji i rozbudowy miast Królestwa objęła również Turek. Akcja ta połączona była z zabiegami mającymi na celu wzrost ekonomiczny miast. W 1823 r. powstał projekt założenia osady fabrycznej i regulacji miasta. W roku 1826 powstały dwie ulice tworzące nowe osiedla tkackie.

Osadę Nowy Świat założono wzdłuż drogi na Kalisz, równoległe do niej, położoną bardziej na północ osadę Pólko. Obie osady połączono biegnącymi prostopadle do nich ulicami (obecnie ul. Mickiewicza i Szkolną). Ulice Pólko i Nowy Świat zabudowane zostały szeregami wolnostojących, parterowych domów tkaczy, połączonych bramami wjazdowymi na teren poszczególnych działek.

Wielokondygnacyjną zabudowę pierzei rynekowych i początkowego biegu ulic wylotowych z rynku wiązać należy z okresem po 1867 r., kiedy to Turek podniesiony został do rangi miasta powiatowego.

Układ urbanistyczny podlega ochronie w granicach zakreślonych ulicami: Sportową od strony zachodniej, Kączkowskiego od strony północnej, od strony wschodniej zabudową wzdłuż ulicy 3 Maja, Kardynała St. Wyszyńskiego i przylegającą do pl. Sienkiewicza, od strony południowej granica przebiega wzdłuż rzeki Kiełbaski.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: ulic, placów, podziałów gruntów, architektury sakralnej i mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo - społecznego Wielkopolski w czasie reformy państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w 1 poł. XIX, stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również parki dworskie założone w stylu krajobrazowym przy ul. Konińskiej i Górnicyj.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003 r., Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Turku nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do

rejstru zabytków.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie miasta Turku nie występują stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar miasta Turek został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1980-2008. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu miasta. Dotychczas na omawianym terenie zewidencjonowano 30 stanowisk archeologicznych, na które składa się 51 faktów osadniczych.

stanowiska o własnej formie krajobrazowej			cmentarzyska płaskie	cmentarzyska kurhanowe	osady	ślady osadnicze	ogółem
dwory	grodziska	fortyfikacje ziemne					
0	0	0	1	0	17	33	51

* dane przytoczone za „Raportem o stanie zabytków miasta Turek” z roku 2004 oraz danymi z archiwum WUOZ-Delegatura w Koninie

Miasto Turek położone jest w południowo wschodniej części byłego województwa konińskiego. Według regionalizacji J. Kondrackiego opisywany teren należy do podprowincji Niziny Środkowo – polskie, makroregionu Nizina Południowo-wielkopolska i mezoregionu Wysoczyzna Turecka. Wysoczyzna

Turecka o powierzchni 1363 km², wyniesiona jest na 110 – 185 m n.p.m. Od północy i południa rejon miasta otaczają wały morenowe o kulminacjach 140 – 185 m n.p.m. zwane Wzgórzami Tureckimi, a od zachodu Równina Rychwalska. W kierunku wschodnim rozpościerają się natomiast obniżenia najpierw dolina Kiełbaski o rzędnych 110 m n.p.m. a dalej dolina Warty z dnem na rzędnych 95 – 105 m n.p.m. W tym też kierunku teren miasta odwadnia niewielki ciek – dopływ Kiełbaski uchodzącej na północ do Warty.

Niestety, Turek i jego najbliższa okolica nie została poddana kompleksowym badaniom archeologicznym. Penetracja archeologiczna na obszarze miasta Turku prowadzona w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski charakteryzowała się dużym stopniem trudności ze względu na zawansowane prace budowlane (ogrodzenia dużych partii ziemi), niedostępność część terenu do badań (ogrody przydomowe, teren elektrowni) oraz zniszczenia spowodowane przez wielkie odkrywki węgla brunatnego. Dysponujemy jednak niewielką ilością stanowisk archeologicznych (często są to przypadkowe znaleziska) i na tej podstawie można spróbować przedstawić obraz przemian kulturowych w pradziejach na terenie dzisiejszego miasta Turku i jego okolic.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie dzisiejszego miasta sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu. Znane są znaleziska kilku wytworów krzemienych, niestety bez dokładnej lokalizacji.

W okresie młodszej epoki kamienia - neolicie zachodzą rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Osadnictwo grup ludzkich na omawianym terenie w epoce neolitu widoczne jest zwłaszcza na przykładzie ludności kultury pucharów lejkowatych. Zarejestrowano również ślady po bytowaniu ludności kultury grzebykowo-dołkowej.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny. Wyroby brązowe docierały początkowo na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Z wczesnej epoki brązu nie znamy większych stanowisk archeologicznych na terenie dzisiejszego miasta Turku (z okolic Turku na młodszą epokę brązu wydatowane zostało jedynie luźne znalezisko naczynia - kubka). W środkowym i późnym okresie epoki brązu

zaczęła się rozwijać tzw. kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. W VII w p.n.e. rozpoczyna się epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W okresie tym widoczny jest wzrost osadnictwa w rejonie dzisiejszego miasta (natomiast najbliższe Turkowi cmentarzysko tej kultury odkryto w okolicach Żdzenic, gmina Malanów).

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytnim wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Wokół dzisiejszego miasta rysuje się w tym okresie dość wyraźne skupisko osadnicze (na archiwalnym - nieoznaczonym stanowisku z okolic Turku odkryto grot oszczepu, zarejestrowano również pozostałości osady przeworskiej w samym mieście) wraz z cmentarzyskiem (w 1960 r. podczas budowy osiedla mieszkaniowego w Turku wykopano popielnicę z grobu ciałopalnego, a w Łęgu Piekarskim, gmina Dobra funkcjonowało bardzo bogate cmentarzysko).

Z terenami Turku wiąże się jeszcze problem przebiegu w tym rejonie „szlaku bursztynowego”. K. Tymaniecki wysuwał hipotezę, iż szlak bursztynowy z Kalisza biegł na północny-wschód w kierunku Koła, gdzie znajdowało się naturalne przejście przez Wartę. Część badaczy sugeruje jednak istnienie w tym miejscu szlaku wodnego Prosną do Warty. Niewątpliwie istniało także lądowe połączenie między Kaliszem a Koninem. Na istnienie tego rodzaju drogi wskazuje wyraźne zagęszczenie znalezisk rzymskich między Kaliszem a Turkiem (wielką osadę handlową odkryto w ostatnich latach w okolicach Brudzewa). Szlak Kalisz-Spycimirz pokrywa się ze szlakiem wytyczonym przez niemieckiego badacza okresu wpływów rzymskich J. Eggensa. Z okolic dzisiejszego Turku szedł on zapewne na wschód w kierunku Bzury.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów przeżywa głęboki kryzys

kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast.

W okresie do IX wieku obszary dzisiejszego Turku znajdowały się prawdopodobnie na terenie plemiennym Wierczan, o których wspomina geograf Bawarski. W wyniku działań jednoczenia terytoriów plemiennych przez Polan ziemie dzisiejszego Turku weszły w skład państwa Mieszka I. Z wczesnego średniowiecza z okolic Turku znamy duże grodziska pierścieniowate z Człopów Wielkich oraz kasztelański gród ze Spycimierza, pod którego jurysdykcją był Turek. Poza wielkimi grodziskami pojawiły się w okolicy Turku także małe gródki rycerskie, tzw. grodziska stożkowate (tego typu obiekty znamy np. z terytorium Trzysza, gm. Przykona – XIII w.). Natomiast odkryte w okolicy Turku nekropolie pochodzące już z doby państwowej są szkieletowe (zlokalizowane w Olszówce, kolonii Marianów i Górze) i datowane na XI-XII w.

Omawiając osadnictwo Turku i jego okolic warto wspomnieć, że wielu badaczy wczesnego średniowiecza (na podstawie źródeł archeologicznych i pisanych) twierdzi, że przez te tereny przechodził wielki szlak handlowy, łączący Ruś z Pomorzem.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne są obiektami dziedzictwa szczególnie narażonymi na zniszczenie. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe. Wiele z nich nie posiada własnej formy krajobrazowej, więc mieszkańcy gminy czasami nie są świadomi ich istnienia

i wartości. Jednocześnie wiele stanowisk położonych jest poza terenem zamieszkałym, co utrudnia monitorowanie stanu ich zachowania i identyfikację bieżących zagrożeń. Często zniszczenia dokonywane na stanowiskach archeologicznych pozostają niezauważone lub problem ten jest bagatelizowany (np. w przypadku nielegalnych poszukiwań). Przyczynia się to do nieustannego uszczuplania zasobu dziedzictwa archeologicznego.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Większość odkrytych stanowisk na terenie miasta znamionuje znaczący stopień zniszczenia. Wynika to z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg, rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, a także wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych (Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Turku przewiduje do roku 2020 wykonanie takich inwestycji jak: budowa drogi 23 na osiedlu Zdrojki Prawe, przebudowa ulic Kaliska, 650-lecia, gen. Smorawińskiego, Dabrowskiego, Broniewskiego, Żwirki i Wigury; budowa budynków na potrzeby socjalne; przebudowę sieci wodociągowej; budowa sieci i przyłączy ciepłowniczych w północno-zachodniej części miasta Turku).

Wysoki stopień zurbanizowania miasta Turku i jego ciągły rozwój stanowi bardzo istotne zagrożenie dla stanowisk archeologicznych. Układ urbanistyczny miasta, wpisany do rejestru zabytków, nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną

dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawastrzeń kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Turek uchwalone zostało przez Radę Miejską Uchwałą Nr X/60/11 z dnia 19 maja 2011 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości

kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia miasta, jego powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części I „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”, rozdz. II, pkt 3. „Dziedzictwo kulturowe i dobra kultury współczesnej” przedstawiono rys historyczny, prezentując ważniejsze daty i wydarzenia z dziejów miasta. Podkreślono ważną rolę ładu przestrzennego, tj. dostosowanie nowo projektowanych budynków do istniejącej zabudowy w sensie formalnym i estetycznym, aby nie dopuścić do niekontrolowanej zabudowy w strefie historycznego układu urbanistycznego. Wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków.

W części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, pkt 7., przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Dla obiektów zabytkowych i terenów objętych ochroną konserwatorską należy:

- dążyć do utrzymania historycznych podziałów działek,
- dążyć do zachowania historycznych linii zabudowy ulic i placów,
- zachować otoczenie historycznych zespołów zabudowy i budowli, zachować zieleni towarzyszącą obiektom zabytkowym,
- dążyć do zaakcentowania elementów krystalizujących przestrzeń, walorów dawnego zagospodarowania, elementów symbolicznych (dominant, placów, alei),
- rozważyć modernizację lub wymianę mało wartościowej, zdekapitalizowanej lub dysharmonizującej zabudowy,
- dostosować wizualnie nową zabudowę do zabudowy historycznej respektując historyczny kontekst przestrzenny i harmonijnie wpisując się w zastany układ, zachowując charakter i skalę zabudowy oraz jej intensywność charakterystyczną dla poszczególnych rejonów miasta.

2. W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko- parkowych obowiązuje:

- historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- zachowanie zabytkowej zieleni,
- zachowanie zabytkowej zabudowy,
- podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy,

3. Na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:

- historyczna parcelacja,
- historyczne rozplanowanie
- zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,

- zachowanie zabytkowej zieleni.

4. Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, takie jak:

- w odniesieniu do zabudowy – rozbiórki, remonty, przebudowy, rozbudowy, budowy,
- w odniesieniu do zieleni – wycinki, nasadzenia, prace porządkowe i pielęgnacyjne,
- podziały geodezyjne,
- prace ziemne,
- zmiany sposobu użytkowania,
- zmiany zagospodarowania,

wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Koninie.

5. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach objętych ochroną konserwatorską lub w bliskim ich sąsiedztwie, także na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie.

6. Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (m.in. drogi, hale przemysłowe).

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowych zadań inwestycyjnych obowiązek przeprowadzenia:

- rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych,
- ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,
- stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie przed rozpoczęciem prac ziemnych.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina miejska Turek nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całego miasta. Obowiązują częściowe plany zagospodarowania przestrzennego, które zawierają zapisy zabezpieczające

ochronę dziedzictwa kulturowego:

1. Uchwała nr XXVII/276/01 Rady Miejskiej w Turku z dnia 13 marca 2001 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku p.n. „Starówka”

Art. 7. Wprowadza się następujące uwarunkowania konserwatorskie: 1) teren położony w strefie ochrony konserwatorskiej miasta Turku, 2) koncepcja zagospodarowania terenu i projekty zabudowy wymagają uzgodnienia Służby Ochrony Zabytków

2. Uchwała nr VI/38/03 Rady Miejskiej w Turku z dnia 20 marca 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku w rejonie ulicy Zdrojki Prawe

Art. 23.2. Teren objęty ochroną konserwatorską zgodnie z przedłożonymi wnioskami konserwatorskimi: 1) cmentarz ewangelicko-augsburski, założony w poł. XIX w. objęty ochroną konserwatorską na podstawie wpisu do rejestru zabytków na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Koninie z dnia 20.07.1992 r., nr rej.: A-475/216, uzgodnienia służby ochrony zabytków wymagają poniższe działania: a) remont lub rozbiórka zabytkowych nagrobków, b) wycinka drzew i krzewów oraz planowane zadrzewienia, c) remont lub rozbiórka ogrodzenia oraz bramy, d) zmiana układu alejek, e) budowa obiektów kubaturowych (kaplice), f) budowa lub remont instalacji wod-kan. 2) cmentarz rzymskokatolicki, część wschodnia ulicy Chopina, założony w latach 70. XIX w., objęcie ochroną zachowanych zabytkowych elementów cmentarza tj. układu alejek, ogrodzenia z bramą, starodrzewu oraz sztuki sepulkralnej, 3) wszelka działalność inwestycyjna w ramach terenów cmentarzy powinna być uzgodniona z ze służbą ochrony zabytków.

3. Uchwała nr XVII/160/04 Rady Miejskiej w Turku z dnia 20 maja 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku w rejonie ulicy Konińskiej

Art. 13.1. Ustala się ochronę konserwatorską zabytkowego, dawnego zespołu dworsko – parkowego z 2 poł. XIX w. (obecny Dom Dziecka), ujętego w rejestrze zabytków: A-461/202 z dnia 20 sierpnia 1991 r. 2. Wszelkie prace remontowe i modernizacje, zmiany funkcji i przeznaczenia wymagają uzgodnienia ze służbą konserwatorską.

4. Uchwała nr XXVIII/304/05 Rady Miejskiej w Turku z dnia 30 czerwca 2005 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku w rejonie łuku Alei Jana Pawła II

Art. 7. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. 1. Ustala się ochronę konserwatorską zachodniej części cmentarza grzebalnego parafialnego, rzymskokatolickiego. Cmentarz został założony w okresie budowy kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Jezusa w latach 1904-1913. 2. Wszelkie prace dotyczące zachowanych zabytkowych elementów cmentarza wymagają opinii urzędu konserwatorskiego.

5. Uchwała nr XL/451/06 Rady Miejskiej w Turku z dnia 26 października 2006 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku p. n Stadion

Art. 27. Od strony wschodniej plan graniczy z obszarem ochrony zabytkowej układu urbanistycznego miasta.

Art. 28. Wg opracowania p. n „Turek – studium historyczno – urbanistyczne” Pracowni Konserwacji zabytków o/Poznań, 1978 r. dla potrzeb Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Koninie, ul. Kaliska powinna: zachować charakterystyczny przekrój, świadczący o rozmachu założeń urbanistycznych pierwszej ćwierci XIX w., utrzymać istniejącą linię zabudowy. Plan zabezpiecza realizację powyższych ustaleń.

6. Uchwała nr XVI/177/08 Rady Miejskiej w Turku z dnia 29 maja 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu ulicy Łakowej

Art. 9. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekty mające charakter zabytku archeologicznego – należy wstrzymać roboty i niezwłocznie powiadomić odpowiednie organy ochrony zabytków.

7. Uchwała nr XVI/176/08 Rady Miejskiej w Turku z dnia 29 maja 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku p. n „Elektrownia”

Art. 9.2. W przypadku wystąpienia zabytków archeologicznych obowiązuje rozpoczęcie ratowniczych badań wykopaliskowych. 3. Dla strefy ochrony konserwatorskiej, wpisanej do rejestru zabytków – zespół dworsko-parkowy, figurującego w rejestrze zabytków, pod numerem: A-468/209 z dnia 20 sierpnia 1991 r. obejmujący: a) ruiny dworu, wraz z murem XIX/XX w, b) park XIX w. Zastosowanie mają przepisy odrębne i wszelkie inwestycje należy realizować zgodnie z nimi.

8. Uchwała nr XVIII/191/08 Rady Miejskiej w Turku z dnia 18 września 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku – Zdrojki Lewe

Art. 9. Na obszarze objętym planem, znajdują się, wskazany na rysunku planu, zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod ochroną konserwatorską oraz dwa nieczynne cmentarze wpisane do rejestru zabytków: - cmentarz choleryczny wpisany do rejestru zabytków pod numerem rejestru 20/Wlkp/A - cmentarz żydowski wpisany do rejestru zabytków pod numerem rejestru A-464/205. 2. Wszelkie zmiany planowane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz w ich najbliższym otoczeniu (m. in. prace budowlane, pielęgnacja zieleni, prace ziemne, zmiany sposobu użytkowania, podziały geodezyjne) wymagają pozwolenia Kierownika Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie działającego z upoważnienia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. 3. Inwestycje prowadzone na terenie w/w zabytkowych cmentarzy, związane z pracami ziemnymi, wymagają prowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem Kierownika Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. 4. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w strefie ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, wszelkie inwestycje związane z pracami ziemnymi, wymagają prowadzenia badań archeologicznych, w zakresie uzgodnionym pozwoleniem Kierownika Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. 5. W przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekty mające charakter zabytku archeologicznego – należy wstrzymać roboty i niezwłocznie powiadomić odpowiednie organy ochrony zabytków.

9. Uchwała nr V/34/15 Rady Miejskiej w Turku z dnia 14 kwietnia 2015 r. w sprawie uchwalenia częściowej zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Turku pn. „w rejonie ulicy Konińskiej”, który po zmianie będzie nazywał się „Rejon północny ul. Konińskiej – Etap I”

Art. 10.2.1. (dla terenu oznaczonego na rysunku planu 27.UP) ustala się utrzymanie istniejącego budynku zabytkowego z możliwością jego remontu, odnowy, odbudowy i odtworzenia. 2. dopuszcza się lokalizowanie zabudowy towarzyszącej budynkowi zabytkowemu zgodnie z wyznaczonymi w planie liniami zabudowy. 3.1. cały teren znajduje się w granicach zespołu dworsko-

parkowego, wpisanego do rejestru zabytków pod nr A-461/202 z dnia 20 sierpnia 1991 r., na który składają się: a) dwór murowany, wzniesiony w 2 poł. XIX w., przebudowany w latach 1953-1956, jako zabytek architektury; b) park krajobrazowy z 2 poł. XIX w.; 2) w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołu dworsko-parkowego obowiązuje: a) historyczna parcelacja; b) zachowanie zabytkowej zieleni; c) zachowanie zabytkowej zabudowy; d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie: lokalizacji, skali i formy.

Art. 11.3.1. cały teren znajduje się w granicach zespołu dworsko-parkowego, wpisanego do rejestru zabytków pod nr A-461/202 z dnia 20 sierpnia 1991 r., w jego zasięgu należy uwzględnić wymogi wynikające z przepisów odrębnych.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie miasta, na obszarach dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizowane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmiennym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Od strony północnej i zachodniej wzdłuż granicy miasta przebiega granica *Złotogórskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* ustanowionej Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Obszar Złotogórski zajmuje powierzchnię 310 km². Ochroną prawną objęto rzeźbę terenu części Wysoczyzny Tureckiej,

subregionu Pagórków Złotogórskich. Na Obszar Złotogórski składają się trzy wzniesienia mające tę samą genezę i jednakowy charakter rzeźby o nazwach miejscowych: Góry Szadowskie, Karpaty i Złote Góry. Są to formy szczelinowe powstałe w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Zbudowane z łatwo przepuszczalnych osadów piaszczysto żwirowych, przy głębokim lustrze wód gruntowych narażonych na erozję. Dlatego też lasy porastające pagórki zabezpieczają zbocza przed osuwaniem. W wyższych partiach lasu przeważa stary drzewostan z przewagą dębu, w niższych sosna z domieszką dębu, jarzębiny, grabu oraz leszczyny.

Najładniejsze lasy z odnawiającym się grądem znajdują się w okolicy Tarnowskiego Młyna w leśnictwie Wyszyna oraz w okolicy Turku w leśnictwie Zdrojki. Przez Obszar Złotogórski został poprowadzony niebieski szlak turystyczny z Turku do Żychlina.

Ze względu na niewielką lesistość, ważną rolę w systemie ekologicznym gminy miejskiej spełnia roślinność nieleśna, czyli zieleń zlokalizowana wzdłuż dróg oraz zieleń parkowa i cmentarna.

Na terenie miasta 3 obiekty objęte są indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody. Są to:

- 1) głaz narzutowy; granit czerwony, średnioziarnisty o wys. 3 m i obwodzie 8,4 m przy ul. Mickiewicza, (*nr rejestru 148*),
- 2) lipa drobnolistna o obwodzie ponad 350 cm przy ul. Szkolnej, (*nr rejestru 184*),
- 3) lipa drobnolistna o obwodzie ponad 450 cm w parku zabytkowym przy ul. Górniczej, (*nr rejestru 173*).

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Kościół rzymskokatolicki p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Parafia Turek została erygowana w XII w. Do 1818 r. należała do archidiecezji gnieźnieńskiej. Pierwszy kościół parafialny, drewniany, p.w. Jana Chrzciciela został spalony przez Krzyżaków w 1331 r. Następny, zbudowany z cegły, z wysoką wieżą, spłonął wraz z sąsiednimi domami w 1813 r. Ocalałe od ognia mury obniżono i kościół odbudowano. Jednak naruszenie przez pożar murów i wysoka wieża spowodowały, że w 1839 r. kościół runął. Odbudowano go ponownie w 1875 r. z resztek pozostałych murów. W roku 1904 rozebrano go i przystąpiono do budowy nowego. Obecny kościół został zbudowany w latach 1904-1913 według projektu architektów warszawskich Konstantego i Jarosława

Wojciechowskich. Podczas konsekracji w 1924 r. otrzymał tytuł Najświętszego Serca Pana Jezusa. Kościół murowany z cegły, na planie krzyża łacińskiego, na podmurowaniu z granitu polnego, w stylu neogotyckim. Posiada układ trójnawowy z wywyższoną nawą środkową zakończoną prezbiterium. Wystrój wnętrza z lat 1933-1939 autorstwa czołowego przedstawiciela sztuki młodopolskiej Józefa Mehoffera. W latach 1982-1985 obiekt został pokryty blachą miedzianą. W roku 2003 przeprowadzono remont ceglanych elewacji, zainstalowano instalację odgromową, dokonano niezbędnych prac stolarskich i blacharskich. Stan obiektu dobry.

Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego.

Kościół zbudowany w latach 1849 -1857 dzięki staraniom pastora Wilhelma Augusta Posselta, według projektu architekta Henryka Marconiego. Murowany, otynkowany. Wzniesiony na planie krzyża greckiego, orientowany. Na środku czworoboczna wieża. Dachy dwuspadowe, kryte blachą, otynkowane. Styl neoklasycystyczny. W 1984 roku przeprowadzono remont kapitalny. W roku 1995 wyremontowano ogrodzenie przy kościele. Stan zachowania dostateczny.

Plebania zbudowana w 1867 r. Budynek murowany, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, na planie zbliżonym do kwadratu. Dach czterospadowy, kryty blachą. Styl neoklasycystyczny. Budynek na bieżąco remontowany (wymiana stolarki, remont elewacji), utrzymany w stanie dostatecznym.

Zespół jest własnością Parafii Ewangelicko-Augsburskiej.

Cmentarz ewangelicko-augsburski

Założony w 1850 r. w północno-wschodniej części miasta przy obecnej ul. Chopina. Jest wyjątkowym obiektem zawierającym zespół dobrze zachowanych nagrobków, w większości pochodzących z końca XIX w. i początku XX w. Wśród nich nagrobki przedwojennych znamienitych obywateli miasta, między innymi pastorów Posselta, Teichmanna, Sachsa, grobowce rodzinne Burschów, Brucknerów, Mullerów, Neumannów, Yorków, Penthrów, Schnerrów. Utworzone w początkach funkcjonowania cmentarza układ przestrzenny kwater i bieg alejek do dnia dzisiejszego pozostały nienaruszone, co stanowi o dużej wartości historycznej obiektu. Cmentarz czynny, ogrodzony murem z cegły Brama cmentarna przebudowana po II wojnie światowej zachowała oryginalne skrzydła bramne. Na bieżąco naprawiane są historyczne nagrobki, pielęgnowana zieleń.

Cmentarz jest własnością Parafii Ewangelicko-Augsburskiej.

Cmentarz żydowski

Założony w 1832 r. na niewielkim wzgórzu w północnej części miasta pod lasem. Zniszczony w czasie II wojny światowej (w 1943 r.) przez Niemców. W roku 1989 znaleziono macewy na skraju lasu Grabieniec i na terenie Zakładu Przetwórczego w Turku przy ul. Kolskiej. W 2003 r. staraniem osób prywatnych i władz miasta cmentarz o powierzchni 0,6 ha ogrodzono, ustawiono pomnik z tablicą pamiątkową, wyeksponowano macewy, uporządkowano zieleń. Obiekt w dobrym stanie, na bieżąco porządkowany i pielęgnowany. Stanowi własność Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP.

Cmentarz choleryczny

Założony w 1 połowie XIX w. ok. 200 metrów na zachód od ul. Chopina. Na wydzielonym obszarze cmentarza o powierzchni 0,1157 ha występuje nieliczny drzewostan. Podstawowe prace porządkowe przeprowadzono w roku 1998 (uporządkowano zieleń, ustawiono krzyż). W 2004 r. cmentarz ogrodzono, postawiono tablicę pamiątkową. Obiekt na bieżąco porządkowany, utrzymany w dobrym stanie. Własność gminy miejskiej Turek.

Zespół dworski, ul. Konińska

Historyczne założenie dworskie wraz z folwarkiem i innymi zabudowaniami znajdującymi się w bezpośrednim sąsiedztwie rezydencji nazywało się Muchlin, w literaturze nazywany również Muchnyno, które w XIX w. znajdowało się w powiecie tureckim w gminie Piętno, w odległości ok. 1 km od Turku. Najstarsza wzmianka o Muchlinie zamieszczona jest w *Liber beneficiorum archidioecensis Gnesnensis* z początku XVI w., pisanej na zlecenie arcybiskupa Jana Łaskiego. Muchlin w roku 1827 liczył 146 mieszkańców i składał się z 20 budynków. W 1885 r. w Muchlinie oprócz dworu z parkiem i przyległymi folwarkiem znajdowała się kolonia 10 domów, karczma oraz młyn. Pierwszym znanym z nazwiska właścicielem Muchlina był Ignacy Szretter, który w marcu 1865 roku sprzedaje dobra Janowi i Mariannie z Kolskich Orłowskim. W 1870 r. majątek dziedziczy Stanisław Orłowski, a w 1898 r. jego właścicielem zostaje Wincenty Orłowski, który dobrami muchlińskimi włada do 1946 r. Następnie majątek został przejęty przez Skarb Państwa i rozparcelowany. W tym samym roku na bazie założenia dworsko - parkowego powstaje Państwowy Dom Dziecka, który funkcjonował do 2013 r.

Dwór murowany, wzniesiony w 2 poł. XIX w., odbudowany i rozbudowany o skrzydła boczne w latach 1953-56. Obiekt dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, założony na planie litery C, dach czterospadowy, kryty dachówką. Na ryzalicie od strony północnej dach kopulasty pokryty blachą.

Ogólny remont dworu przeprowadzono w 1991 r. Naprawiono i pomalowano elewacje, częściowo wymieniono stolarkę okienną i drzwiową. W roku 2010 wyremontowano dach. Obecnie obiekt nie jest użytkowany.

Park z centralnie położonym dworem ma powierzchnię ok. 4,675 ha. Od północy przylegał doń ponad 2 ha sadu. Do założenia należały trzy stawy, spośród których jeden wchodził w obręb parku, a dwa pozostałe przylegały od zachodu. Również od zachodniej strony do parku przylegał rozległy folwark, którego jedyną pozostałością jest zachowana okazała stodoła. Wiek najstarszych drzew wskazuje z całą pewnością na obecność założenia parkowego w tym miejscu już w początkach XIX w. Obecne założenie, mając na uwadze również wiek drzew oraz stylistykę kształtowania zieleni należy datować na lata 60. XIX wieku, wiążąc je z przejęciem dóbr muchlińskich przez rodzinę Orłowskich. Drzewostan zgrupowany jest tylko w jego fragmentach, gęsto porośnięte są pobocza drogi dojazdowej do dworu. Na odcinku biegnącym przy wschodniej granicy parku droga spacerowa obsadzona jest grabami. Zadrzewiony obszar znajduje się między wschodnią elewacją dworu i wschodnią granicą parku oraz w części południowo-wschodniej. Od północy obszar zadrzewiony kończy się mniej więcej na linii stawu. Po roku 1947 na terenie parku prowadzono jedynie podstawowe prace porządkowe. W 2006 r. opracowano dokumentację zawierającą inwentaryzację dendrologiczną z gospodarką drzewostanem oraz projekt rewaloryzacji założenia. W tym samym roku usunięto drzewa obumarłe, większość samosiewów i zdziczałych krzewów. Obecnie zaniedbany, nieużytkowany.

Właścicielem zespołu dworskiego jest Powiat Turecki.

Park dworski, ul. Górnicza (d. Korytków)

Korytków wieś wraz z folwarkiem około 1880 r. należała do gminy Pęcherzew. Właścicielem folwarku był Adolf Linke reprezentujący spółkę bankową. Po Adolfe folwark odziedziczył jego syn Karol Juliusz Linke i wadał nim do 1939 r. W okresie powojennym folwark został rozparcelowany. Dwór (nie wpisany do rejestru zabytków) przez lata nieużytkowany popadał w ruinę. Do dziś zachowały się jedynie ślady murów. Park o powierzchni 5,1455 ha zaniedbany, porośnięty samosiewami, zakrzaczony. Układ kompozycyjny został zniekształcony poprzez budowę rurociągu i kąpieliska w miejscu stawów. Zachował się liczny starodrzew oraz dość czytelny układ komunikacyjny. Poza sporadycznym usuwaniem drzew obumarłych i zagrażających bezpieczeństwu, na terenie parku nie prowadzono żadnych prac porządkowych i pielęgnacyjnych.

Podejmowane liczne próby sprzedaży obiektu nie powiodły się. Od 2015 r., przy wsparciu finansowym Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu, prowadzone są systematyczne prace porządkowe i pielęgnacyjne zieleni parkowej. Park stanowi własność gminy miejskiej Turek.

Domy tkaczy

Projekt założenia osady fabrycznej i regulacji miasta Turku, pochodzący z 1823 r., uwzględniał połączenie dwu projektowanych osad tkackich z istniejącą strukturą urbanistyczną miasta. Osady rządowe Pólko i Nowy Świat powołano do życia w 1826 r. Zabudowane zostały do 1840 r. szeregami wolnostojących, murowanych z cegły, tynkowanych, parterowych domów tkaczy, połączonych bramami wjazdowymi na teren poszczególnych działek. Domy wznoszone były frontem do ulicy, według jednolitego planu o dwutraktowym układzie pomieszczeń z sienią przelotową na osi, Nakryte dachami dwuspadowymi bądź naczółkowymi. Elewacje siedmioosiowe ze zryzalitowaną częścią środkową - wejściową. Detal architektoniczny jest bardzo skromny; prosty gzyms, lizeny ujmujące wejście, czasem boniowania. Typ takiego domu ustalony został w k. XVIII w. w berlińskim środowisku architektonicznym i rozpowszechnił się w I. 20 XIX w. również na obszarze Królestwa Polskiego.

Większość domów przy ul. Kaliskiej adaptowana na cele handlowe. Domy tkaczy przy ulicy Żeromskiego pełnią w większości funkcje tylko mieszkalne. Na bieżąco remontowane, generalnie zachowane w dobrym lub dostatecznym stanie (wymieniona stolarka okienna i drzwiowa, nowe pokrycia dachów, odnowione elewacje). Nieliczne wymagają remontu. Własnością gminy miejskiej są domy: ul. Kaliska – nr 34, nr 43, nr 46, nr 48, nr 53, ul. Żeromskiego – nr 10, nr 12, nr 19, nr 20, nr 22, nr 28, nr 42 (współwłasność). Pozostałe stanowią własność prywatną.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina miejska Turek nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś

uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element

finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na burmistrza gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy miejskiej Turek wykonano w 2009 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych. W 2017 r. gminna ewidencja zabytków zostanie zaktualizowana zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomych obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe, uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomych o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków,

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem do końca 2017 roku zostanie wykonana ewidencja zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie.

10.2. Program ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153) opracowany zostanie w 2017 r. gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten będzie corocznie aktualizowany w terminie do dnia 31 marca każdego roku.

10.3. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami gminy miejskiej Turek ” na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

10.4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie stanowiących własności miasta Turku; zasady i tryb postępowania, udzielania i rozliczania dotacji określa Uchwała Nr III/22/10 Rady Miejskiej

Turku z dnia 30 grudnia 2010 r.,

- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy; na lata 2017-2020 zaplanowano następujące zadania:
 - systematyczne prace porządkowe i pielęgnacyjne, głównie zieleni, na cmentarzu cholerycznym,
 - kontynuacja prac porządkowych i pielęgnacyjnych zieleni parkowej przy ul. Górniczej (d. Korytków); usuwanie drzew obumarłych, samosiewów i zdziczałych krzewów, cięcia sanitarne, renowacja alejek parkowych, zamontowanie ławek i koszy na odpadki,
 - bieżące prace remontowe i naprawcze domów tkaczy,
 - remont lokalu użytkowego w domu przy ul. Kaliskiej 43,
 - remont kapitalny domów przy ul. Kaliskiej 46 i 48,
 - remont kapitalny domu przy ul. Żeromskiego 20.

10.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, zaś istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, itp.) jest cel, któremu mają służyć, a ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów przez które przebiega. Gmina miejska Turek jest integralnie powiązana z otaczającą ją w kształcie pierścienia gminą wiejską Turek. Historyczne centrum miasta, jego unikalne osady przemysłowe i obiekty sztuki sakralnej stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. W niedalekiej przyszłości w obrębie Starówki ukształtuje się na poły spontanicznie, ale i programowo wizja odrębnej i specyficznej prezentacji miasta poprzez cykl imprez tzw. „obrazów”, w których zawarte będą wszelakie treści historycznych źródeł odmienności, podane w przyswajalnej, kolorowej szacie marketingu tak pożądanego przez współczesnego człowieka. Szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe przecinające miasto, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, to unikalna forma związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Warto wymienić najciekawsze z tras

o bogatym, różnorodnym programie. Należą do nich m.in. lokalne i ponadlokalne, piesze i rowerowe szlaki turystyczne, które wiodą przez najciekawsze pod względem przyrodniczym i krajobrazowym tereny gminy, obejmując również tereny chronionego krajobrazu. Na szlakach tych znajdują się również najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach.

Przez część Złotogórskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu prowadzi *niebieski szlak turystyczny* o długości 32,7 km z Turku do Żychlina, z urządzonymi punktami dydaktycznymi, m.in. o rekultywacji terenów pokopalnianych, oraz przebiegają *piesze i rowerowe ścieżki dydaktyczne Zdrojki* zarządzane przez Nadleśnictwo Turek. Trasy ścieżek usytuowane są w południowej części obszaru chronionego. Biegają od osady nadleśnictwa, gdzie urządzono „salkę dydaktyczną Zdrojki” z eksponatami przyrodniczymi, przez uroczysko Zdrojki, Szadowskie Góry i Karpaty do Władysławowa. Urządzono na nich 13 punktów dydaktycznych, które przybliżają specyfikę pracy leśnika i różnorodne problemy przyrodnicze oraz wyznaczono 4 punkty widokowe. Wszystkie trasy swój początek i koniec mają w tym samym miejscu, stanowią zatem pętlę, którą można pokonać w dowolnym kierunku. Szosą w kierunku Chrzęblic (na szlaku czarnym) można dojechać do „*Ścieżek dydaktycznych Bogdałów*”, które mają swój początek i koniec nad zbiornikiem retencyjnym w Bogdałowie gm. Brudzew, wiodących przez tereny sąsiednich gmin Brudzew i Władysławów, jednocześnie łącząc te obszary z wykształconymi przez przemysł wydobywczy – Kopalnię Węgla Brunatnego „Adamów”.

Rozpoczynający się w Turku *dydaktyczny szlak rowerowy „Panorama”* przebiega przez najciekawsze pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym obszary gmin powiatu tureckiego. Punkty startowe zlokalizowane są we wschodniej, południowej i zachodniej części miasta. Szlak składa się z 6 etapów oznaczonych kolorem niebieskim i okala miasto w promieniu 13 km. Łączy się bądź przecina szlaki piesze i rowerowe tj.: ścieżki „Bogdałów” (szlak zielony i czerwony), ścieżki „Zdrojki” (szlak czarny); ścieżki „Malanów” (szlak czerwony); ścieżki „Kawęczyn” (szlak żółty i zielony); szlak pieszy PTTK Konin (szlak niebieski). Na trasach zlokalizowanych jest kilka punktów widokowych i pomników przyrody oraz kilkanaście punktów dydaktycznych z tablicami informacyjnymi umożliwiającymi poznanie historii, przyrody i geografii. Warto wspomnieć, iż szlak przebiega przez obszary chronionego krajobrazu (Złotogórski, Uniejowski) i w sąsiedztwie obszaru NATURA 2000 – Dolina Środkowej Warty.

Należy również nadmienić o opracowanej przez pracowników Muzeum Miasta Turku im. Józefa Mehoffera atrakcyjnej formie zwiedzania - questing - która łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych, a takim jest *Quest "Tour de Turek"*, dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność poczynając od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miasto.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków czy ścieżek dydaktycznych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki kulturowej, tematyczny szlak turystyczny. Warto byłoby w powiązaniu z innymi gminami opracować szlak kulturowy dla zmotoryzowanych np. szlak rezydencji i miejscowości dawnego klucza turkowskiego, osób historycznie związanych z Turkiem czy miejsc związanych z bitwami powstańczymi. Szczególnych szans dla takiego projektu należałoby upatrywać w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014 – 2020 oraz wsparciu dla Turystyki z programu COSME. Program ma wydzielone środki finansowe, przeznaczone na promocję turystyki kulturowej, wsparcie rozwoju nowych form turystyki, rozwój markowych regionalnych produktów turystycznych, wsparcie dla transportu rowerowego.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy miejskiej Turek wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,

- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Turku zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz miasta i gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,

b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz.1446,

art. 71-83). Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny

i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.